

УДК 027.57(477):025.22(09)

Майя ІВАНОВА,

молодший науковий співробітник НБУВ

Протоколи

Тимчасового комітету по заснуванню Всенародної бібліотеки України як джерело з історії комплектування церковними бібліотеками та колекціями за період 1918-1919 рр.

На основі залучення архівних та історичних матеріалів зроблено екскурс у часи створення і діяльного функціонування відділу рукописів у Національній бібліотеці України, коли її співробітниками інтенсивно збиралися книжки церковних бібліотек та колекцій. Висвітлена визначальна роль Тимчасового комітету у розширенні фонду рукописів шляхом придбання бібліотек духовних шкіл, монастирів та церков. Підкреслюється, що, незважаючи на складні матеріальні умови та байдуже ставлення радянської влади до збереження церковних бібліотек і колекцій, Всенародна бібліотека України зберігала церковні бібліотеки та колекції, здійснювала їх каталогізацію, обслуговувала читачів.

К л ю ч о в і с л о в а: рукописні книги, церковні бібліотеки, монастирські колекції, Тимчасовий комітет, Національна бібліотека України, Інститут рукопису.

Джерельна база вивчення історії комплектування церковними монастирськими бібліотеками та колекціями в Національній бібліотеці України м. Києва за період 1918–1919 рр. складається із зібраних архівних фондів керівних органів ВБУ, Ради ВУАН (протоколів Тимчасового комітету по заснуванню Всенародної бібліотеки України), архівних фондів особового походження видатних учених, які працювали у досліджуваній період.

Вагомий комплекс документальних джерел архівного фонду, які несуть інформацію з історії комплектування церковних бібліотек та монастирських колекцій, відклався в Інституті рукопису та Інституті архівознавства НБУВ. Історична та наукова спадщина цього масиву безцінна. Адже цікавими є проблеми формування ВБУ при ВУАН, документи стосовно комплектування Національної бібліотеки, акти передачі бібліотек під час реорганізації та ліквідації окремих установ (церков та монастирів, академій та семінарій)¹, списки переданого

майна, архівні документальні збірки. Майже повністю наявні протоколи засідань Тимчасового комітету (1918–1919), плани та звіти про роботу, листування з питань діяльності Тимчасового комітету, окремі документи з монастирів Київської єпархії. Плани засідань дають змогу простежити коло наукових проблем, які вирішував Тимчасовий комітет під час заснування ВБУ.

Питання щодо заснування Всенародної бібліотеки України та роботи Тимчасового комітету по її створенню досліджували Л. А. Дубровіна², О. С. Онищенко³, М. С. Слободяник⁴, Т. І. Ків-

² Дубровіна Л. А. М. П. Василенко та В. І. Вернадський як фундатори Національної бібліотеки Української держави // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921): Зб. наук. праць / Відп. ред. В. С. Лозицький. – К., 1998. – С. 185–198; Дубровіна Л. А. Статути Всенародної бібліотеки України при ВУАН як джерело з історії розвитку та трансформації ідеї Національної бібліотеки (1918–1934) // Укр. археографічний щорічник. – К., 1997. – Вип. 3. – С. 250–272.

³ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941. – К., 1998. – 340 с.

⁴ Слободяник М. С. Комітет для заснування Національної бібліотеки Української держави: основні напрямки і результати діяльності // Архівна та бібліотечна справа

¹ За даними 1914 р., в Росії було 77 767 церков, 1025 монастирів, в яких була зосереджена переважна більшість книгозбірень. Див.: Культурне будівництво в Українській РСР 1917–1927: Зб. док. і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 5.

шар⁵, Л. А. Гнатенко, М. В. Кучинський⁶. Але діяльність Тимчасового комітету щодо створення Бібліотеки вивчена на сьогодні неповністю. Це пов'язано з тим, що великий масив інформації протягом десятиліть був недоступний для наукового обігу. Тому є потреба в подальшому вивченні цього історичного аспекту.

Визначною подією всесвітньої історії, яка докорінно змінила хід розвитку всього людства, стала революція 1917 року. 12 (25) грудня 1917 р. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад проголосив Україну Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів. В умовах громадянської війни, іноземної інтервенції Радянська влада почала видавати перші законодавчі акти з'їздів Рад у формі декретів. Декрети нової влади відображали політику Уряду, спрямовану на створення нової держави, суспільного ладу, на перетворення в економіці та культурі. Серед них – декрет «Про свободу совісті, церковні та релігійні громади», прийнятий Раднаркомом РСФСР 20 січня 1918 р., який стосувався відокремлення церкви від держави і школи від церкви⁷. Усе майно церковних та релігійних установ, відповідно до цього декрету, проголошувалося народною власністю, будівлі передавалися у безоплатне користування за рішенням органів влади. В Україні декрет «Про свободу совісті, церковні та релігійні громади» був прийнятий Тимчасовим робітничо-селянським урядом 18 січня 1919 р.⁸

Політика новоствореної держави була направлена на націоналізацію приватної власності. Відповідно до цього, 17 липня 1918 р. приймається декрет РНК «Про охорону бібліотек і книгосховищ»⁹, згідно

в Україні доби визвольних змагань (1917–1921): 36. наук. праць / Відп. ред. В. С. Лозицький. – К., 1998. – С. 108–115.

⁵ Ківшар Т. І. Невідомі документи про заснування Національної бібліотеки Української держави // Історія бібл. справи в Україні. – К., 1995. – С. 3–8; Ківшар Т. І. Головні напрями бібліотечної політики в добу української революції 1917–1921 // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921): 36. наук. праць / Відп. ред. В. С. Лозицький. – К., 1998. – С. 93–99.

⁶ Гнатенко Л. А., Кучинський М. В. Євген Ківлицький – перший директор Всенародної бібліотеки України // Бібліотечний вісник. – 1996. – № 1. – С. 8–10.

⁷ Культурне будівництво в Українській РСР 1917–1927: 36. док. і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 8.

⁸ Великий Жовтень і громадянська війна на Україні. Енциклопедичний довід. / Відп. ред. І. Ф. Курас. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – С. 159.

⁹ Культурне будівництво в Українській РСР 1917–

з яким у власність держави перейшли великі бібліотеки приватних осіб і ліквідованих установ. Слід зазначити, що в 1914 р. в Україні діяли 3153 бібліотеки з загальним фондом близько 2 млн книг¹⁰.

Важливою подією в Україні стало створення у 1918 р. найбільшої Національної бібліотеки Української держави. Шляхи формування ідеї Національної бібліотеки та перших кроків у її реалізації тісно пов'язані з суспільно-політичними подіями досліджуваного періоду. Всенародна бібліотека утворилася в період важкого політичного й економічного становища в державі.

Передусім, ідея Національної бібліотеки та її доля тісно пов'язані з розробкою різних концепцій організації національної науки й освіти, що характеризували український науковий, культурний і суспільно-політичний рух складного та суперечливого періоду 1917–1919 рр. Протягом тривалого часу обставини заснування Бібліотеки були мало відомими, а публікація документів про них – практично неможливою¹¹.

Уряд гетьмана Павла Скоропадського 2 (15) серпня 1918 р. підписав проект закону «Про заснування Фонду Національної Бібліотеки Української Держави», що був розроблений М. П. Василенком, В. І. Вернадським та В. О. Кордтом. Закон набув чинності після його опублікування 8 (21) серпня 1918 р. у «Державному віснику». Цим Законом закладалася концепція книгозбірні всесвітнього типу, «яка гуртувала би в собі все, що витворено людською думкою»¹². Національна бібліотека створювалася під опікою Академії, але мала бути автономною установою зі своїми бюджетом, штатами й Статутом, що декларував би її загальнонаціональне значення та загальнодержавні функції¹³. З метою заснування Національної бібліотеки Української держави частина приміщення Бібліотеки Універ-

1927: 36. док. і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 27.

¹⁰ Великий Жовтень і громадянська війна на Україні. Енциклопедичний довід. / Відп. ред. І. Ф. Курас. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – С. 55.

¹¹ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського... – С. 7.

¹² Закон «Про утворення фонду Національної Бібліотеки Української Держави» // Бібліотечний вісник. – 1993. – № 3–4. – С. 12.

¹³ Онищенко О. С., Дубровіна Л. А. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в 1918–1998 рр.: основні етапи розвитку // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 5. – С. 7.

ситету св. Володимира тимчасово передавалася Національній бібліотеці¹⁴.

Організацію по створенню Бібліотеки було покладено на Тимчасовий комітет, який був утворений 23 серпня (5 вересня) на чолі з першим президентом АН УРСР В. І. Вернадським. Ним було сформовано склад Тимчасового комітету, до якого увійшли: акад. В. І. Вернадський (голова), акад. А. Ю. Кримський, акад. С. О. Єфремов, Г. П. Житецький, В. О. Кордт. З початку 1919 р. членом ТК став акад. Д. І. Багалій¹⁵. Протягом усього періоду роботи Тимчасового комітету до його складу входило 20 осіб (у тому числі майже рік три старших бібліотекарі, які працювали на громадських засадах). Існувало три форми включення до складу Тимчасового комітету – урядове призначення, обрання на засіданні ТК із подальшим затвердженням, призначення спільним зібранням ВУАН¹⁶. Постійним секретарем із правами члена Тимчасового комітету на першому засіданні був обраний Є. Ю. Перфецький (він був введений до складу ТК ще на першому засіданні)¹⁷.

На Тимчасовий комітет були покладені функції колективного управління Бібліотекою, функції організації основних бібліотечних процесів – формування універсальних фондів, їхньої каталогізації та обслуговування читачів. Це зумовило необхідність включення до складу ТК як видатних учених, так і фахівців, добре обізнаних із основними напрямками власне бібліотечної діяльності¹⁸.

Основним результатом заснування Бібліотеки УАН стало створення найбільшої, наймогутнішої бібліотеки в Україні. У зв'язку з цим проводилась інтенсивна робота щодо збирання бібліотек та архівних джерел, накопичення та формування комплектів бібліотеками духовних шкіл, монастирів та церков. Доля фондів найкрупніших монастирів та духовних закладів України, більшість із яких залишилася у невизначеному стані, часто без належної охорони, вирішувалася протягом декількох років. Зміна політичної ситуації, відокремлення церкви від держави призвели до розпорошення фондів.

¹⁴ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 4.

¹⁵ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського... – С. 15.

¹⁶ Слободяник М. С. Комітет для заснування Національної бібліотеки Української держави... – Там само. – С. 110.

¹⁷ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 64, арк. 1.

¹⁸ Слободяник М. С. Комітет для заснування Національної бібліотеки Української держави... – Там само. – С. 109.

Водночас у них зберігалася рукописна та стародрукована книга – безцінний набуток історичного минулого українського народу.

На перших засіданнях Тимчасового комітету порушувалися питання щодо збереження безцінних літературних фондів, які належали духовним установам.

На засіданні Тимчасового комітету 2 вересня 1918 р. (протокол № 3) обговорювалася ситуація, що склалася в Україні. Зазначалося, що «нині у великій кількості гине старовинна українська книга в різних церквах, монастирях України через розпродаж її власниками (монастирями та церквами) й особами, які до тих бібліотек мають близьке відношення, через вивіз її за кордон, через взагалі недбалість з боку тих, на обов'язку яких лежить заховувати їх, – то нашому Комітетові Національної Бібліотеки необхідно звернути на це увагу, – запобігти загибелі таких бібліотек, або часток. До таких бібліотек, на які слід звернути увагу Комітетові, відносяться деякі Київські частки Видубицького монастиря і Лаври, Кирилівської церкви, а також Почаївської лаври, Холмського Свято-Богородицького братства, Консисторська Холмська, деякі Луцькі бібліотеки і т. п. бібліотеки»¹⁹.

На засіданні ТК від 6 вересня 1918 р. (протокол № 4) Г. П. Житецький наголосив на тому, що необхідно звернутися з проханням до Міністерства народної освіти, розіслати до всіх гімназій та інших шкільних установ пропозиції про передачу всіх непотрібних їм книг, рукописів і інших матеріалів Національній бібліотеці, тому що в багатьох шкільних установах вони непотрібні, іноді обтяжують великими розмірами фундаментальні бібліотеки, рідко використовуються в належній мірі. Разом із тим, Г. П. Житецький висловив думку, що дуже корисно було б зібрати відомості про різні Київські монастирські та інші бібліотеки, і навіть мати їх описання²⁰.

На наступному засіданні (протокол № 5 від 13 вересня 1918 р.) В. І. Вернадський висловив таку думку: «Вирішити розіслати відозви Комітету до всіх на Україні гімназій, до Повітових Земств, Місцевих Дум, Духовних шкіл, до всіх Рад вищих шкіл, до Наукових Товариств, «Просвіт», великих бібліотек, католицьких і єврейських шкіл, до всіх архієреїв, старостів монастирів, редакцій та окремих осіб»²¹.

Незважаючи на те, що Тимчасовий комітет був

¹⁹ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 4.

²⁰ Там само, арк. 5.

²¹ Там само, арк. 6.

заснований у серпні 1918 р., книжки до Бібліотеки почали надходити лише з кінця 1918 р. Книжкові надходження у 1918 р., цілком зрозуміло, були незначні: до 1-го січня 1919 р. Бібліотека придбала та опрацювала лише декілька сот книжок²².

28 лютого 1919 р. (протокол № 43, п. 16) на засіданні ТК академік А. Ю. Кримський запропонував звернутися до Ради Київської духовної академії з тим, щоб там взяти до Національної бібліотеки «Акти та документи, які відносяться до історії Київської Духовної Академії», «Труди КДА», магістерські дисертації, «Труди студентів КДА» та інші видання КДА. Також звернутися до «Церковно-Історично-Археологічного Зібрання при КДА» – там можна дістати «Альбом достопримечательностей Церковно-Археологического Музея», «Чтения в Церковно-Археологическом Обществе» та інше. Цю справу на засіданні ТК доручили Є. О. Ківлицькому²³.

В. І. Вернадський (протокол № 43, п. 19) порушив питання про стародруки, що знаходяться в Києво-Печерській лаврі. А. Ю. Кримський додав, що, крім стародруків, є багато цінних гравюр, які теж бажано мати в Національній бібліотеці. «До цієї справи необхідно підходити обережно, ставати на шлях реквізицій не можна, необхідне порозуміння», – зауважив академік Д. І. Багалій. В. І. Вернадський запропонував скласти Комісію на чолі з Д. І. Багалієм при Національній бібліотеці, яка б відібрала примірники стародруків для Національної бібліотеки. А. З. Носову доручили дізнатися в Лаврі, в якому стані там знаходяться стародруки та гравюри²⁴.

На засіданні ТК від 4 березня 1919 р. (протокол № 44, п. 19) А. З. Носов повідомив про те, що він був у Лаврі й мав розмову з завідувачем друкарні Лаври архімандритом Філадельфом, і усі стародруки, гравюри та інша спадщина старовини це все ціле, але становище зараз загрожуюче. Тому Лаврі дуже бажано, щоб Академія наук або Національна бібліотека подбали про охорону цього й видала б охоронного листа²⁵.

На засіданні ТК від 4 березня 1919 р. (протокол № 44, п. 16) А. Ю. Кримський повідомляв про те, що якась інституція бажала реквізувати бібліотеку Духовної академії, і навіть частину її перевезли до

Москви, але не встигла, бо Духовна академія передала свою бібліотеку Академії наук для тимчасового користування. З цього приводу Тимчасовий комітет постановив: «Удатися до Духовної Академії, щоб вона надіслала свої видання до Національної Бібліотеки». Є. О. Ківлицький також порушив питання про стан бібліотеки Софійського собору, яку необхідно переглянути та, може, й придбати (п. 36)²⁶.

На засіданні ТК від 14 березня 1919 р. (протокол № 46, п. 8) А. З. Носов доповів про те, що до Духовного Собору Лаври відправлено повідомлення та охоронного листа про передачу Національній бібліотеці видань Лаври²⁷. 2 травня 1919 р. (протокол № 57, п. 25) Є. О. Ківлицькому та А. З. Носову доручили негайно з'ясувати й купити видання Київської духовної академії²⁸. 9 травня 1919 р. (протокол № 59, п. 7) А. З. Носов доповів про те, що КДА пообіцяла видати всі свої видання для Всенародної бібліотеки, умови передачі книжок з'ясують на спільному зібранні професорів Академії, необхідно тільки вдатися до Духовної академії офіційно з проханням²⁹.

За пропозицією академіка Д. І. Багалія Комітет ухвалив вдатися від імені Комітету до Спільного зібрання Академії наук із такою заявою (протокол № 59, п. 8): «З приводу згоди Академії Наук прийняти бібліотеку КДА, згідно прохання Правління Духовної Академії, що й досі фактично не здійснилося, і поза як Комітет Всенародної Бібліотеки зацікавлений теж цією Бібліотекою, як великою науковою книгозбірнею. Звернутися до Спільного Зібрання АН з проханням вжити всі заходи і звернутися для цього до відповідної Центральної Установи, щоб ця поважна Бібліотека залишилась в своєму будинку і була передана під Управління АН, яка може дати деяку участь в своєму Управлінні і Комітетові Всенародної Бібліотеки, який на це згоджується. При такій організації справи, зарядження бібліотекою КДА цією бібліотекою, зможе користуватись для наукових цілей суспільство, особливо, яке мешкає на Подолі»³⁰.

13 травня 1919 р. (протокол № 60, п. 4) А. З. Носов повідомляв про те, що відправлено до Ради професорів КДА прохання передати Національній бібліотеці всі видання Духовної академії у 2 примірниках. В. І. Вернадський на цьому ж за-

²² Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського... – С. 26.

²³ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 41.

²⁴ Там само, арк. 41.

²⁵ Там само, арк. 44.

²⁶ Там само, арк. 44.

²⁷ Там само, арк. 50.

²⁸ Там само, арк. 87.

²⁹ Там само, арк. 91.

³⁰ Там само, арк. 91.

сіданні (п. 5) сповістив про те, що Спільне зібрання АН, заслухавши постанову Комітету від 9 травня 1919 р. щодо бібліотеки КДА, цілком погодилося з цією постановою та буде мати її на увазі³¹. 24 червня 1919 р. (протокол № 72, п. 5) Г. П. Житецький повідомив про те, що бібліотеку Духовної академії ще не думали продавати, а в разі, коли вирішать продавати, Комітет буде про це сповіщений³².

22 липня 1919 р. (протокол № 80, п. 9) Л. Ю. Биковський повідомив на засіданні ТК про необхідність надіслати представлення на засідання Колегії з ліквідації духовних шкіл міста Києва, що відбудеться 22 липня 1919 р. і на якому буде обговорюватись питання про передачу бібліотеки тієї або іншої інституції. На основі цієї інформації ТК прийняв постанову: відрядити Л. Ю. Биковського на це засідання³³.

25 липня 1919 р. (протокол № 81, п. 3) Є. О. Ківлицький доповів, що Л. Ю. Биковський згідно з постановою Комітету від 22 липня 1919 р., був на засіданні Колегії з ліквідації духовних шкіл м. Києва, де вирішилося питання про передачу до Національної бібліотеки бібліотек Духовної семінарії, 2 жіночих шкіл і 2 духовних шкіл, але офіційного повідомлення про цю постанову ще не одержано. Тимчасовий комітет затвердив постанову: прийняти бібліотеки всіх духовних шкіл м. Києва до Національної бібліотеки та доручити М. І. Сагарді розглянути склад бібліотеки Духовної семінарії³⁴.

Також на засіданні ТК 25 липня 1919 р. (протокол № 81, п. 23) «доповідалось відношення до Національної Бібліотеки від ліквідаційної Колегії колишнього Софійського Духовного училища від 24 липня 1919 р. за № 25, в якому Колегія повідомляла про те, що вона прийняла бібліотеку колишньої Софійської школи, від бібліотекаря без описів, яка вона є (звалена в одну купу). Кількість всіх книжок нараховувалась до 5000 одиниць, здебільшого придатних до школи першого ступеня. Колегія не мала часу та засобів, щоб упорядкувати цю бібліотеку. Через це Колегія надіслала до Національної Бібліотеки заяву колишнього помічника наглядча А. Розова, який висловив бажання без окремої плати упорядкувати бібліотеку колишньої Софійської Духовної школи... Вирішили перевести бібліотеку колишньої Софійської Духовної школи до Націо-

нальної Бібліотеки і описувати її доручили А. Розову»³⁵.

29 липня 1919 р. (протокол № 82, п. 3) Д. І. Багалій доповів про те, що на засіданні Підвідділу Колегії державних та академічних бібліотек, Голова Бібліотечного відділу Масловський на Колегії Наркомпросу порушив питання про передачу бібліотеки КДА до Академії наук³⁶.

У доповіді зазначалося (протокол № 82, п. 12): «а) Відношення до Комітету Національної Бібліотеки президіями Колегії для тимчасового керування справами колишніх духовних шкіл м. Києва від 27 липня 1919 р., в якому президіям повідомляє, що на загальних зборах цих Колегій 23 липня 1919 р. одноголосно ухвалено було постанову про передачу бібліотек колишніх духовних шкіл до Національної Бібліотеки з тим, щоб усі окремі запитання, особливо, що торкаються техніки передачі улаштовано було Комітетом Національної Бібліотеки по згоді з Колегіями для тимчасового керування справами колишніх духовних шкіл;

б) Відношення Колегії для тимчасового керування справами колишньої Київської Духовної семінарії, в якому Колегія з'ясовує сучасний стан бібліотеки колишньої Духовної семінарії і прохає призначити для нагляду за бібліотекою окрему особу, що добре знайома з бібліотекою і могла б приступити до її впорядкування, такою особою Колегія визначає завідувачого бібліотекою колишньої Семінарії А. І. Максакова»³⁷.

На засіданні від 29 липня 1919 р. було постановлено:

а) бібліотеки колишніх духовних шкіл прилучити до Національної бібліотеки;

б) прохати Колегію зі справ Духовної семінарії доставити в Національну бібліотеку каталоги бібліотеки семінарії;

в) налагодити стосунки з Головою Архівного відділу Наркомпросу В. Л. Модзалевським і по згоді з ним призначити одного завідувача бібліотеки й архіву Духовної семінарії³⁸.

У протоколі № 83, п. 3 від 1 серпня 1919 р.³⁹ прийнято рішення про Відношення Головного архівного управління від 30 липня 1919 р. під № 525, згідно з яким вважалось можливим доручити охорону Бібліотеки та Архіву колишньої Духовної семінарії одній особі – кандидату Максакову. Дору-

³¹ Там само, арк. 93.

³² Там само, арк. 111.

³³ Там само, арк. 126.

³⁴ Там само, арк. 128.

³⁵ Там само, арк. 131.

³⁶ Там само, арк. 136.

³⁷ Там само, арк. 137.

³⁸ Там само, арк. 137.

³⁹ Там само, арк. 139.

чили А. І. Максакову, тимчасовому співробітнику Національної бібліотеки, доглядати за бібліотекою колишньої Духовної семінарії.

На засіданні ТК від 1 серпня 1919 р. (протокол № 83, п. 3) слухали доповідь щодо відношення Головного архівного управління від 30 липня 1919 р. за № 525, в якому Управління повідомляє, що вважає можливим доручити охорону Бібліотеки та Архіву колишньої Духовної семінарії одній особі. Управління, не вирішуючи остаточно питання про розмір, порядок та строк виплачування цій особі утримання, бо це залежить від затвердження штатів Управління та інших умов, вважає за необхідне повідомити Комітет про свою згоду щодо кандидата Максакова та виплачування йому половини того утримання, яке він буде одержувати від Комітету, як доглядач за бібліотекою. Тимчасовий комітет постановив: а) призначити А. І. Максакова тимчасовим співробітником Національної бібліотеки з дорученням йому доглядати за бібліотекою колишньої Духовної семінарії, платня по основним штатам 600 крб. на місяць, а по сучасним – 1440 крб.; б) видати А. І. Максакову належне посвідчення, охоронний лист на бібліотеку колишньої Київської духовної семінарії⁴⁰.

На цьому ж засіданні (протокол № 83, п. 3) Є. О. Ківлицький доповів, що від контори редакції «Трудів КДА» одержано 3 повних комплекти цього журналу тільки за останні роки. Надіслано їх буде тоді, коли буде працювати склад, де містяться книжки. Відповідальним за всю роботу із відбору цих комплектів як і тих книжок, що їх раніше надіслано з Контори, призначити професора Г. Г. Поповича⁴¹.

8 серпня 1919 р. (протокол № 85, п. 12) слухалась доповідна записка № 31 із журналу засідання Президії Наркомпросу, де розглядалося питання

⁴⁰ Там само, арк. 139.

⁴¹ Там само, арк. 140.

про передачу бібліотеки КДА до Академії наук, причому постановили: «Ходатайство АН про передачу їй бібліотеки КДА відклонити, передати бібліотеку до Бібліотечного відділу»⁴².

12 серпня 1919 р. (протокол № 86, п. 6) (арк. 151) М. І. Сагарда доповідав про те, що книги, які надіслані до Національної бібліотеки з Контори «Трудів КДА», вже описані професором Г. Г. Поповичем: усіх назв 186 у 256 томах; книжок відібрано по три комплекти⁴³.

25 вересня (9 жовтня) 1919 р. (протокол № 103, п. 5) на засіданні Є. О. Ківлицький доповів про те, що бібліотека Духовної семінарії повернена семінарії⁴⁴.

Слід зазначити, що 1919 р. для ВБУ був надзвичайно тяжким, робота йшла фактично в умовах воєнного часу. Бібліотекарі змушені були постійно змінювати помешкання, перевозити книжки, переривати працю під час воєнних дій. У період захоплення Києва денікінськими військами Бібліотека ледве животіла, співробітники практично не отримували грошей і працювали лише на власному ентузіазмі⁴⁵.

На особливу увагу заслуговувала робота ТК щодо придбання бібліотек духовних шкіл, монастирів та церков. Доля фондів найкрупніших монастирів та духовних закладів України, більшість із яких залишилася у невизначеному стані, часто без належної охорони, вирішувалася протягом декількох років. Зміна політичної ситуації, відокремлення церкви від держави спричинили до розпорошення фондів. Водночас у них зберігалася рукописна та стародрукована книга – безцінний набуток історичного минулого українського народу.

⁴² Там само, арк. 147.

⁴³ Там само, арк. 149, 151.

⁴⁴ Там само, арк. 183.

⁴⁵ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського... – С. 32.